

ПРЕДВОДНИК

На падинама брда, стремећи ка врху, простирало се гробље. Испресецано каменим путићима и земљаним путељцима, многобројним стазама и пречицама личило је на место насељено живим душама које одмарају после недељног ручка и не желе да по овако топлим дану излазе из својих домова. Уредно парцелисано и обележено било је, архитектонски гледано, беспрекорно уређено. Како и не би, када су се од самог настајања знали ред и прописи.

Старо градско гробље настајало је стихијски. Знало се где богаташи и господа имају своје породичне гробнице, које су, још за живота уздизали, хвалећи се величином и пространошћу свог будућег вечног дома. Неке капеле су биле толико простране да генерације наследника нису морале бринути где ће бити сахрањене. Једноставно би, лагодно, ускакали у гробове који су им били обезбеђени, баш као и куће у којима су живели и аутомобили које су возили.

Иза високих капелних купола, иза стубова различитих стилова и бетонских фигура са златним гравурама које су чувале улазе и подсећале на ликове преминулих, почињао је обичан свет, кога су испраћали најближи, искрено погођени смрћу својих ближњих, без скривених надања, желећи да на другом свету покојници живе лагодније, лепше и лакше, без очајничке борбе за сваку кору црног, тешко стеченог хлеба.

На Новом градском гробљу није било капела и купола. Сви надгробни споменици морали су бити једнаки. Декретом су прописани изглед, величина и симболи надгробних споменика, као и висина и облик хумке, дубина раке и забрана паљења свећа, као и истицање верских симбола. У самом настајању, Ново градско гробље представљао је потпуни раскид са вером и духовним у бићу. Монументална грађевина у којој су се налазиле капеле за припрему сахрана могла се видети са свих околних путева, као и са ауто-пута који је, у то време представљао симбол повезаности крајњег југа са Алпима некадашње федерације. Неодољиво је, закошеним кровом и сивилом, подсећала на изглед фабричких хала, а безидејношћу и бесмислом на време у којем је настајала. Бетонска ограда и огромна челична капија нису давале могућност бекства ни на ову, ни на ону страну. Само је ветар, који је непрестано дувао, могао осетити неизмерну слободу кретања, мењање правца и спонтаност израза. Заробљене у времену смрти, душе су остајале иза катанца, неопеване, неупокојене чекајући свој крст, тамјан и босиљак.

Обележје смрти је представљала дрвена, петоугаона плоча, на којој је било исписано име покојника, датум рођења и смрти. Људи су је назвали „суза“, мада је више личила на поклопац дрвеног покојничког сандука. Поболи би је покојнику изнад главе

обележавајући га верски неутрално, а идејно наметљиво. Већину описаних суза кра-сила је црвена звезда са пет кракова. Било би чудно када би на некој сахрани звезда изостала. Обично би се покојнику, веома брзо, придружила ближа, а затим и даља родбина. Символи су одувек човеку били важан израз припадности. Тежња за припадањем већини није од памтивека утихнула. Околности је подстичу, а појединци презиру. Маса, у којој појединости не постоје, креће за појединцем који презире околности.

* * *

Одрастао је између пруге и гробља. Пруга му је пружала непрегледне и недоку-чиве могућности, а гробље, место где се сваки пут завршава. Као мали, није се, разумљиво, упутио у неизвесност, авантуру и непознато. На гробље је одлазио сваког дана.

Отац је, пак, на гробље ретко одлазио. Једино је мајку на њему посећивао.

И она је, некада, живела у зеленој кућици, којој је приземље било чекаоница, а ходник шалтер за продају возних карата. Њено радно место. Слободу је могла наћи једино на тераси. На њој је гајила све сорте мушкатли и посматрала возове којима никада неће путовати.

До гробља је отпутовала у тракторској приколици у нелакираном, склепаном, да-шчаном сандуку из којег су сурово штрчали зарђали клинови ковани у прагове шина. Сећање на дом.

Отац је свечано возио трактор. Комшијски, али опран и угланцан специјално за сахрану. Невен никада неће заборавити како отац гордо и свечано, са цигаретом, чвр-сто стиснутом у зубима, управља трактором преко земљаног пута и вешто предво-дећи колону стиже до саме раке, до прага вечне куће и са поносом излази из кабине трактора у свечаној железничарској униформи, коју је носио два пута у животу. (Први пут је обукао због дочека Плавог воза који је протутњао њиховом станицом.)

Отац је, напротив, ретко свлачио плаво радно железничарско одело које је не-издрживо мирисало на смолу, чађ и зној. Све ређе што је бивао старији. Временом, и капу је ретко скидао са главе. Не због броја возова које је морао да испрати, већ због наглог и неповратног губитка косе који није могао да прежали. Одело је лагано оста-јало без дугмади, постајало је све блеђе, сјајније и тање. Лактови и колена су по-пустили. Убрзо, на тим местима нашле су се закрпе, зашивене баш као што су кли-нови на мајчином сандуку били заковани. Ново одело је требало да стигне из Ниша. Дуго га је очекивао. Са сваким новопристиглим возом. Одело није путовало тим возовима.

После мајчине смрти шалтер за продају карата није радио. Отац га је прекрио црном марамом, заувек затворио, у знак сећања, у знак жалости, у знак поштовања сина пре-ма мајци. Карте су се продавале непосредно на перону. Често их је Невен продавао мењајући их за њему драг сир, кајмак, јаја и остале потрепштине без којих једна же-лезничка станица не би могла да опстане. Када би завршио смену, правац на играње, правац гробље. А тамо увек нешто ново!

Колоне су формиране непосредно испред капеле. „Суза“ би заузимала почасно, прво место, обелодањујући име и годиште упокојеног. За њом много или мало цвећа, зависно од броја ожалашћених. Иза цветне поворке покојник се возио у старим дрвеним колицима, шкрипавих точкова, која је вукао низак човек широких рамена и набреклих мишића, стењући при поласку и уздишући путем који је телу у сандуку сигурно био неудобан. А пред колоном би био човек који је усмеравао, управљао, човек који је знао сваки део гробља. Предводник, човек коме се Невен Црнобрк највише дивио.

Често се као дечак прикључивао колони да би посматрао Предводника како управља спроводом. Носио је цвеће, мешао се у гомили, некада, и „сузу“ држао када би учесници самртне колоне били веома стари. Све је радио, само да посматра високог човека, грациозног мимохода како спроводи ожалашћене до правог места, тачно на време.

Невен је највише волео завршнице сахрана. Тада би се послужио житом, покојнику за душу и лаган загробни живот. Док је грицкао житне кугле уваљане у орахе посматрао је Предводника како неприметно, ненаметљиво напушта место укопа остављајући да родбина и пријатељи обаве церемонију до краја и испрате вољеног у вечни дом. Предводник би, сада брзим ходом, нестајао међу споменицима спремајући се за нови спровод и планирао путању којом ће најбрже стићи на одредиште.

Право уживање биле су сахране којима је војни, лимени дувачки оркестар пратио уваженог, упокојеног војника, обично вишег чина до места где ће бити сахрањен. Златасте трубе и еполете пресијавале су се на сунцу, док су се светлоплаве униформе утапале у пространство неба дајући атмосфери на значају, озбиљности и осећајности. Тада би и Предводник обукао најлепше одело, корачао у ритму труба, добоша и флаута. Једино, док се почасна паљба спремала да опали плотуне, он би некако ужурбано напуштао место укопа, као да није желео да тишина и мир који је владао за време последње шетње буду нарушени оштрим, прецизним и у једном даху испаленим плотунима. Није желео да начини ниједан непромишљен и непланиран покрет који би бацио сенку на цео пут којим је управљао, дуго планирао и беспрекорно извео. А можда се само плашио пуцања?

Док је посматрао сахране и непосредно учествовао у њима, Невен је донео животну одлуку, за животни позив, баш ту, на гробљу, где живот највише вреди.

Међутим, до Предводника води дуг и мукотрпан пут. Када је завршио основну школу Невен је постао гробар. Отац није желео ни да чује! Па зар син отправника возова издвојене станице Доњи Пркос да буде гробар? Па могао би да буде бар пружни радник! Или да ради на главној станици као редар или хигијеничар! Ипак је то главна станица! Много пружа! Далеко би, временом, догурао! До радионице сигурно! До магацина уз мало труда! До шалтера уз помоћ Партије!

Иако се дуго опирао, отац је решио да посети сина на радном месту. Није се најавио, већ је крадом отишао до гробља да би Невена ухватио неспремног, доказујући му на тај начин да није за тај посао. Међутим, оца је одушевила посвећеност сина

послу. Ни за тренутак није испуштао ашов из руку. Неуморно је избацивао кубике свеже, влажне земље за укуп новодошлих покојника. Прецизност којом је градио хумке задивила је оца, као и колеге. Када би био инспирисан, хумкама је давао лични, само њему знани печат у виду слова П.

Међутим, на Невеновом лицу отац осети да са сваким покопаним телом, у раку, тоне надање да ће једнога дана постати вођа колоне, Предводник.

* * *

Невен је грозничаво стегао дебео, штепан јорган напуњен гушчијим перјем док му се у грозници тело грчило, зној обливао и пекао капке да сакрију зенице у покрету сна. Бунцање и јецаји испуњавали су малу собу зидова напрслих од непрестаног проласка возова и плафона прекривеног жутиим флекама кишних капи које су кроз дотрајали кров свој лет завршавале на тавану железничке станице Доњи Пркос.

Однекуд, кроз размештен цреп опази како на таванској греди седи деда Стојан и суче дугачке сиве бркове, смеши се, а очи му се учкиљиле као код покераша који има три аса и очекује четвртог.

„Синко, па што не престанеш да сањаш ако си се уплашио?“, громки глас одзвањао је станицом.

„Попни се на таван да ти испричам једну лепу причу и олакшам сан...“, сада много мирније и тише рече Стојан.

„Ако нећеш горе, ја ћу гласније причати да би ме чуо!“

Невен осети како га треперење деда Стојановог гласа уздиже и постави на таванску греду.

„А, дошао си! Значи занима те, копка те... Зато ти не можеш да спаваш.... Једва си чекао, а? Добро, уморан си. Да ти испричам шта имам, па идем, да ти не сметам... Сећаш се оног храста на коме сам ти љуљашку правио? Сећаш ли се да смо га исекли кад се пруга градила јер камиони нису могли проћи? А, сећаш ли се да сам од његовог стабла сто и клупу направио, баш на месту где је исечен. Рекао сам да ћу ту седети, гледати возове који пролазе и уживати у пензији поред пруге зато што сам је на њој стекао. Сећаш се, сећаш се... Паметан си ти дечак! Али, има ту још нешто... Ту сам сто направио да на њега могу ставити воду кад ожедним од дугог копања. Клупу сам баш ту направио да на њу седнем док дукате бројим које сам ископао... А, сад ти ништа није јасно... Па баш ту, са леве стране, ту, под земљом.... А трнеш и жежиш се од тога шта ћеш сазнати... Језа те подилази... Па и мене је подилазила док сам свог деду слушао како ми прича причу о храсту и турском благу... Да, турском злату које нису могли да однесу, већ су га, бежећи, закопали ту... А неко је видео, нацртао и храст посадио! Сад је време! Сад га ископај и уживај! Млад си! Знаћеш да потрошиш! Је л' се плашиш? Уживај! Копај! Пробуди се ако се плашиш... Копај... Копај... Копај!“

Невен се трже и пробуди! Сан је донео нову наду, размишљања и усуде. Јутро је дочекао будан.

Оцу није смео ни да помене ко му се у сну јавио, а камоли шта му је испричао. Његов отац није веровао ни у шта што се косило са Манифестом, црвеном књижицом

коју је стално носио у унутрашњем џепу и листао гаравим рукама. Том књигом је решавао све недоумице, несугласице и двоумљења. У њој је тражио истине. Није знао да је истина променљива. Зависи од писца књиге, од боје корица и времена када настаје. Отац није имао разумевања за снове. У књизи нису помињани и није писало ништа о сновима у којима се јављају давно преминули рођаци. Невену је било забрањено да сања.

Журио је на посао. Сан му је оптерећивао мисли и душу. Огроман терет сна преносио се на разум, свест и савест. Морао је да подели терет... Морао је, али са ким? Ко ће га слушати, а не смејати му се. Ко га неће извргнути руглу због, на први поглед, измишљене приче? Вечне приче! Приче о закопаном благу! Бајци!

Друговима гробарима био би инспирација за шалу наредних месеци ако би од њега чули ову причу. Возачу колица за превоз покојника би узалуд причао. Не би га схватио и хиљаду пута да му понови. Другу Управнику је ретко ишао и у њему није имао искреног пријатеља. Па да, како се раније није сетио? Предводник! Он је одмерен, стрпљив, озбиљан. Он ће га саслушати! Њему ће испричати! Баш онако како је деда Стојан рекао! Тим речима.

Ископао је раку најбрже што је могао. Није тражио помоћ, нити слободан тренутак. Све је уредио за долазак покојника, али важније и Предводника. Чинило му се да спровод никада спорије није ишао. Ишчекивао је тренутак када ће збацити терет с душе. А можда, можда би било боље да ником не исприча ову причу. Можда је боље да сам оде, провери и ископа благо. Мора да је тамо... Деда никада није лагао. Јесте, мало се хвалио, тако бар кажу, претеривао је, али никада није лагао. Волео је да измишља смешне приче, али никоме ништа није нажао учинио, нити неког прешао. Једино у шали, понекад, тако бар кажу... Можда је боље да сам проба да откопа благо. Па, деда му је рекао баш због тога што брзо копа! Како му то није пре пало на памет? Па да, деда зна да ће он то урадити најбоље и најбрже! Али шта ако испадне смешан, преварен и отац то сазна. Ништа неће моћи да га сакрије од очевих батина и каиша! Страх од неуспеха и казне била је јача од помисли на успех. Невен је сачекао да поворка стигне до гробног места... Стрпљиво је сачекао да се заврши говор намењен покојнику... Без видљивих знакова нервозе са колегама је затрпао раку и направио хумку, а затим, у неколико трчећих корака сустигао Предводника који се скоро изгубио међу надгробним споменицима, наслонио му руку на раме, примакао усне његовом уху и тихо, једва чујно, почео да препричава сан, да клима главом у жељи да предложи да заједно, али само они, оду на то тајанствено место на ком се до скоро играо дечјих игара. Предводник је застао, прекрстио руке на грудима, али и даље пажљиво слушао... Понудио му је парче хартије и дрвену, добро зашиљену, мастиљаву оловку. За узврат је добио цртеж са означеним местом. Пут до сточића и клупе био је јасно нацртан. Предводник је обећао да ће га позвати рано, пред свитање. Невен је са нестрпљењем чекао зору. Ни трена није спавао. Чекао је тренутак када ће постати богат. Међутим, богатство га је занимало само да лакше превали пут до самосталности. Самосталност је значила и слободу избора. Било је тако много гробаља којима је био потребан предводник. Могао би да бира! Могао би и да постане то

што жели! Могао би! Са великим нестрпљењем је очекивао да зазвони стари зелени телефон у канцеларији његовог оца у којој је те ноћи легао.

Позива није било, иако је дан већ свеprisутно обасјавао малу железничку станицу. Невен је морао на посао. Журио је, али телефон га је прекинуо. У тренутку зграби слушалицу. Али, то не беше глас који је очекивао. Порука коју је требало да пренесе оцу је гласила: „Не пропуштај возове! Онај ноћни згазио човека! Још стоји! Чекај даља упутства!“

„Биће сахране“, помисли Невен и обуче свој светлоплави комбинезон и крену на посао. Једва је чекао да разјасни због чега га Предводник није звао да заједно посете место виђено у сновима. Када је дошао на посао виде снужене гробаре, жене из управе, па чак и друга Управника лично на клупицама испред капеле како сетно разговарају бришући очи, неко руком, неко марамицом.

Када су га угледали, још више погнуше главе. Управник устаде, зграби му руку и рече да је Предводник погинуо несрећним случајем. Док је ходао пругом на њега је налетео воз. Покушао је да бежи, јер је из магацина украо ашов, пијук и лопату. Сви су се сложили да лопова увек сустигне казна, али да им је ипак жао што друг Предводник није могао да избегне трагичну судбину и достојанствено одслужи затворску казну за почињену крађу алата из магацина.

„Проклето је!“, помисли у себи Невен, не слушајући причу која се ширила, све невероватнија. „Проклето је Стојаново благо!“, никада о њему нећу причати, нити о њему размишљати.

У једном тренутку друг Управник је поставио сасвим логично питање: „Ко ће предводити сахрану када је друг Предводник мртав?“

Без икакве шансе да га било ко претекне Невен је у истом тренутку подизао два прста и изговарао, дрхтаво, готово безгласно: „Ја ћу...“

И постаде Предводник.